

Az örök fájdalom és az erő

Eugénie Musayidire békemunkája

Rupert Neudeck közvetítette számomra a találkozást Eugénie Musayidire-rel Ruandában. „*Tes ami sont mes ami*”, válaszolta ő: „A te barátaid az én barátaim.” Ezért vár rám Eugénie a keleti blokkra jellemző tutszi komorságú érkező csarnokban a főváros, Kigali repülőterén, és bevisz a városba. „Soha többé nem történhet meg itt az, ami volt”, ez az egyik első mondat, amit a vékony, magas nő mond nekem: „Soha többé, érted?” Később, amikor a *Kigali Genocide Memorialban*, a 250 000 meggyilkolt tutszi csontjait tartalmazó tömegsírnál állok, rózsaszálát helyezek a betonlapra és hallgatok, kezdem megérteni.

Eugénie a megértés hidjait építi. Ő valószínűleg a legjobb követe annak a nemzetnek, amelyet traumatizált a húsz évvel ezelőtti népirtás. „Először ledöntött az anyám, a testvérem, a sógornóm és az ő hat gyerekük meggyilkolásának híre”, mondja Eugénie, „aztán éveken át tartó kétségbeesésbe zuhantam.” A fájdalom a békés Bonnban érte, ahol 1977 óta élt német állampolgárként. Szemtanú az irtást, hogy egy hutu szomszéd baltával ütötte agyon az anyját, az idős tutszi asszonyt, aki vendégként gyakran járt Bonnban. Eugénie ismeri a férfit. Gyerekként együtt játszottak.

„Az *Evangélikus Egyházi Kör* menekültügyi megbízottjaként voltam Bonnban, és ennek következtében sok embert ismertem a világ minden táján. De senkit sem találtam, aki enyhíteni tudta volna a fájdalmamat, mert senki sem ismerte hazám. Ruanda életvilágát és kultúráját.” Mit lehet tenni? A baráti kör tagjai megrendültek, de tehetetlenek voltak. Az egyházi munkaadó megpróbált segíteni. Am semmilyen pszichoterápiai ajánlat nem gyógyította meg mérhetetlen szenvedését. „Egy napon, amikor egészen magam alatt voltam, fölismertem: Ha tovább akarok élni, szembe kell szállnom a fájdalommal és a büntetssel”, mondja Eugénie.

Megismerkedik Martin Buchholz filmrendezővel, és veszi a bátorságot, hogy a dokumentumfilmessel hazautazzon Ruandába, a népirtás országába, 2011-ben, a népirtás utáni hetedik évben. „Fel akartam kutatni a tettest, és meg akartam kérdezni tőle, miért ütötte agyon az anyámat, a tutszi paraszt-asszonyt, akinek kilenc tehene volt.”

Eugénie Musayidire megtalálja a tettest. Büntetését töltö elítéltként talál rá Ruanda egyik börtönében. Martin Buchholz követi a kamerával. Így

jön létre az a film, amelyet senki sem felejt el, aki látta. A tömeggyilkosok börtönében lezajló találkozás küzdelem, amelynek során a meggyilkolt lánya lelkileg az életéért harcol. Nem tágít, órákon keresztül. Nem enged lelátni magát. Eugénie Musayidire erősködik. Nem adja olcsón a megbocsátást. Mindent pontosan akar tudni. És kemény marad. Mert a tettes a maga érdekét követi: azt reméli, hogy a beszélgetés által plusz pontokat kap a megkegyelmezéshez.

Amikor a közép-ruandai Gitarama városában bérelt házacskájában délutánonként erről beszél, Eugénie nehezen lélegzik. „Pontosan be kellett számolnia arról, hogyan kényszerítette az idős asszonyt arra, hogy egy óra hosszat gyalogoljon, aztán lefeküdjön a földre, mielőtt bámészkodók szeme láttára agyonverte volna. Be kellett számolnia arról, hogy röviddel előtte anyám hogyan emlékeztette arra, hogy amikor még gyerek volt, tejet ajándékozott neki és családjának.” A ruandai televízió minden áprilisban, a népirtás nemzeti emléknapján levetíti ezt az alig kibírható filmet.

És a tettes? Ő a Ruandában szokásos indoklással áll elő: a tutszik megakartak ölni minket, tehát nekünk, hutuknak meg kellett előznünk őket. Önvédelem volt. Én csak a hutu párt és politikusaink parancsára öltem. A *Mille Collines* gyűlöletrádió felhergelt engem...

Az *Anyám gyilkosa* c. filmet 2002. október 4-én mutatták be, s a rendező megkapta érte a jó nevű *Grimme-díjat*.

– Mit lehet tenni ezek után, Eugénie? – „Ruandában maradtam, és megmaradtam német állampolgárnak”, feleli a 61 éves nő, amikor apró konyhájában vacsorát főznek. „Német maradok, mert itt Ruandában már nincsenek rokonaim. Valamennyien halottak. Itt egyedül vagyok. Az *Evangélikus Fejlesztési Szolgálat* alkalmazottja vagyok, tehát ha minden jól megy, nyugdíjasként valószínűleg majd Bonnban fogok élni, ahol vannak barátaim.” Ruandai „családjának” a Saint André plébániát és a *Karmel* szerzeteseit tartja.

„A börtönben végzett békemunka az én nagy feladatomban”, mondja Eugénie, amikor magával visz a hírhedt gitamarai nagybörtönbe. Nem sokkal később egy gyermekszékecskén ülök, az *Amahoro* [= Béke] *Pszicho-szociális Központ* egyik termében, Eugénie Musayidire gyermekparadicsomában. Az elnyúlhatatlan 23. zsoltár egyik verse áll a falon, a helybeli és francia nyelven: „És ha sötét völgy-

ben kell is járnom, nem félek a bajtól, mert te velem vagy.”

Játékszer csak kevés van. Viszont Eugénie négy segítője, Madame Rosa, Madame Janine, Madame Odda és Madame Marie apró névkoronákat vágott ki fehér papírból a foglyok gyermekei számára. A négy nő a rabok világos rózsaszín egyenruháját viseli, fölötté zöld kötényt szolgálati öltözként. Ötven körüli, erőteljes hutu nők. „Mind a négyen olyan súlyos ítéletet kaptak népirtás miatt, hogy nem fenyeget gyors szabadon bocsátásuk veszélye, és jól tudok stabil gyermekmunkát végezni velük”, súgja a fülembé Eugénie. A négy elítélt körültekintően és melegszívűen bánik a gyermekekkel.

„Nagy súlyt helyezek a mesélésre és az együttműködési játékokra”, mondja Eugénie. Kora reggel, este és éjjel, amikor zárva van a gyerekház – amelyet német *Zöldecsanakok* építettek két évvel ezelőtt –, a kicsik az anyjukkal vannak, de azoknak nincs intimszférájuk a gyerekekkel: 483 elítélt osztozik a nők csarnokán.

Hasonlóan nagy a férfiak csarnoka Gitaramában. Az 1990-es évek közepéig ez a börtön az öt legrosszabb köze tartozott az egész földön. Akkoriban 7000 népirtási fogoly zsúfolódott össze a 3000 rabnak szánt térben. Ma valamivel jobban élnek a foglyok. Élelmüket maguknak kell megtermelniük a fallal körülvett, hatalmas földterületen.

Eugénie-vel a templomban: fojtott hangon és súlyosan hangzanak az énekek a Saint André templomban, amely egy tágas téglapületekben a Nemzeti utca fölött, a börtön közvetlen közelében található. Lisztharmatként lebeg az ország fölött annak a száz napnak az emléke, amikor gyakran az akkori hutu kormány által külön erre a célra importált macsetékekkel vertek agyon 800 000 tutszit – az utcán, a házukban, még a templomokban, sok tutszi menedékhelyén is. Megszabadul-e Ruanda valaha is ettől a horrortól?

Bücsúság. Miután a gyerekek ismét az anyjuknál vannak a női részlegben, Eugénie és négy munkatársnője szabadon körben imádkozik, mint minden este. Ezeknek a nőknek az istenkapcsolata, akik oly súlyos terhet viselnek, nem szenved hiányt. Hosszan könyörögnek, sok mondanivalójuk van Istennek. Eugénie zárja le az imádságot. „*Ineza iganze*”, mondja bele a csöndbe: „Minden jóra fordul.”

Thomas Seiterich

Forrás: Publik-Forum, 2014/1